

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2002-02-14

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Gustaf Sandström, justitierådet Dag Victor.

Enligt en lagrådsremiss den 7 februari 2002 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, och
3. lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Fredrik Holmberg.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

9 kap. 9 §

I fråga om unga som fyllt femton men inte arton år skall rätten inte förelägga vite om det finns särskilda skäl mot det. Enligt motiven skall särskilda skäl anses föreligga om det finns uppgifter som ger anledning anta att den unge inte på egen hand har faktisk möjlighet att följa föreläggandet. Ett exempel som ges är att reskostnaden till domstolen är så hög att den unge måste be vårdnadshavaren eller annan om pengar. Här vill Lagrådet erinra om att den som inställer

sig vid domstol som vittne eller i övrigt enligt särskilda bestämmelser kan få förskott på bl.a. reseersättning. Står möjligheten till förskott öppen bör knappast de ekonomiska effekterna hindra att vite föreläggs.

Förutsättningarna för att inte förelägga vite kan enligt Lagrådets mening lämpligen knytas till om det kan antas att den unge inte kan infinna sig vid sammanträdet utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes fostran.

Har någon som kallats vid vite uteblivit, kan domstolen vidta ett antal alternativa åtgärder. Av andra stycket – som har till syfte att ange att dessa åtgärder står till buds också då något vite inte förelagts vid kallelser enligt första stycket – får man en uppfattning om vari dessa åtgärder består. Den närmare innebörden av de olika åtgärderna framgår emellertid först av särskilda bestämmelser (t.ex. 46 kap. 15 och 15 a §§). Lagrådet förordar att en mer generell skrivning kommer till användning, lämpligen av liknande slag som den som nu finns i 9 kap. 7 § andra stycket in fine.

Mot bakgrund av vad nu sagts, och med vissa redaktionella jämkningar, kan paragrafen få förslagsvis följande lydelse:

"Bestämmelser i denna balk om att den som skall kallas till ett sammanträde skall föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år. Vite skall inte heller föreläggas om den som skall kallas fyllt femton men inte arton år och det finns anledning anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes fostran.

Den omständigheten att något vite inte har förelagts hindrar inte att den unge kallas på nytt eller att i övrigt sådana åtgärder vidtas vid

den fortsatta handläggningen av målet som skulle ha kunnat komma i fråga om vite hade förelagts.

Har den som skall kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, skall vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som skall kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare."

Förslaget till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

5, 18, 26 och 33 §§

Enligt de nu gällande bestämmelserna i 5, 18, 26 och 33 §§ skall, när en ung person är misstänkt eller åtalad för brott, dennes vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran få vissa underrättelser och kallelser och på så sätt få möjlighet att medverka i det rättsliga förfarandet. I bestämmelserna föreslås nu den ändringen att orden "vårdnadshavaren *eller* annan som svarar för den unges vård och fostran" ersätts av "vårdnadshavaren *och* annan som svarar för den unges vård och fostran".

Det kan i och för sig finnas goda skäl att anse att den som är vårdnadshavare enligt föräldrabalken bör underrättas och ges tillfälle att medverka i förfarandet även i fall då någon annan faktiskt har den unge i sin vård. Inte minst framstår detta som motiverat med hänsyn till 21 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, där det generellt anges att, när den misstänkte är omyndig, dennes vårdnadshavare skall höras och ha rätt att föra talan för den omyndige.

Det är emellertid inte sådana överväganden som ligger bakom de nu föreslagna ändringarna av 5, 18, 26 och 33 §§. Av motiven (s. 22) framgår att syftet med dessa ändringar är att väsentligt vidga kretsen av de personer som skall få delta i det rättsliga förfarandet. I denna krets skall ingå föräldrar som inte är vårdnadshavare men som ändå genom umgänge med den unge har en fostrande roll, och även före detta familjehemsföräldrar, styvföräldrar, far- eller morföräldrar, stödpersoner eller lärare anges kunna stå i ett sådant närmare förhållande till den unge att de skall omfattas av bestämmelserna. Lagrådet konstaterar att begreppet "annan som svarar för den unges vård och fostran" därmed skulle få en helt annan innebörd än det har i de nu gällande bestämmelserna och att denna innebörd knappast skulle kunna anses förenlig med ordalydelsen. Om det anses önskvärt att vidga kretsen av personer som skall medverka i det rättsliga förfarandet måste detta därför enligt Lagrådets mening komma till uttryck på ett tydligare sätt i lagtexten.

Lagrådet föreslår av dessa skäl att paragraferna formuleras på följande sätt:

"5 §

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, skall vårdnadshavaren och annan som svarar för den unges vård och fostran omedelbart underrättas - - - mot det. Om det är lämpligt skall också annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge underrättas och kallas till förhöret."

"18 §

Den unge - - - har fattats. Den unges vårdnadshavare och annan som svarar för den unges vård och fostran skall kallas - - - mot det. Om det är lämpligt skall även annan som har en fostrande roll i

förhållande till den unge kallas till sammanträffandet. Även företrädare - - - att närvara.

Är det - - - om beslutet.”

”26 §

När åtal väcks mot den som inte har fyllt arton år, skall tingsrätten underrätta vårdnadshavaren och annan som svarar för den unges vård och fostran om åtalet - - - mot det. Om det är lämpligt skall också annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge underrättas.

Om yttrande - - - för huvudförhandlingen.

Om åtalet avser ett brott på vilket fängelse kan följa, skall vårdnadshavaren och annan som svarar för den unges vård och fostran höras i målet - - - mot det. Om det är lämpligt skall också annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge höras i målet.

Vårdnadshavare och annan som hörs enligt tredje stycket har rätt - - - av staten.”

”33 §

Den unges vårdnadshavare och annan som svarar för den unges vård och fostran skall omedelbart - - - mot det. Om det är lämpligt skall också annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge underrättas och kallas till förhöret.”

Förslaget till lag om ändring i lagen om domstolsärenden

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.